

ma trudu uloženom u nj. Nije rijetko da i koje veoma zanimljivo pitanje ostane bez odgovora jer za valjan odgovor treba istraživati, a kako će tko u obilju svojih poslova dati tomu prednost ako nije posebno stimuliran.

A kad već kritički razgovaramo, da mi ponovimo svoje riječi čitateljima. Naime mi nismo uputili samo svoje poticaje suradnicima, nego ih često upućujemo i čitateljima, a prvi put smo u prošlom godištu rekli da je zadatak čitateljima „da nastoje usvojiti ono lingvističko nazivlje koje je prijeko potrebno i za popularnije pisane članke”. Naime mi kao velik teret osjećamo čitateljsku komociju i nedovoljnu svijest.

I velikom broju čitatelja koji vole Jezik i s razumijevanjem ga čitaju, često je teško otići na poštu i poslati pretplatu, a kamoli da nađu kojega novog pretplatnika. Pokušali smo mi i s reklamama, imamo u tome neka iskustva, nastaviti ćemo i s time, ali odmah moramo reći da uspjeh dosadašnjih oglasa nije osobito velik. Za širenje časopisa moraju se brinuti i čitatelji. Ako oni ne (u)čine ništa, onda neće pomoći ni reklama, za koju – opet – i nemamo dovoljno novaca.

Kad bi i bila istina da nas ne razumiju nelingvisti, profesori hrvatskoga ili srpskoga jezika i književnosti, koji razumiju stručno lingvističko štivo, trebali bi biti naši najbrojniji pretplatnici, a po našim podacima nisu. oni brojem ne odskaču. Nije to samo naše mišljenje, nego to zapažaju i drugi. Marko Landeka iz Vinkovaca, nama inače nepoznat, napisao je u Školskim novinama: „U SR Hrvatskoj izlazi samo jedan časopis za jezik („Jezik“) četiri puta godišnje, pretplata je minimalna, pa i njega najveći dio nastavnika ne kupuje, a to ne čine ni školske biblioteke. Stanje našega duha . . .” (S. 2. 80. , str. 2.)

I kad bi i bila istina da Jezik nije baš razumljiv širim čitateljskim krugovima, a ko-ristan je za kulturu hrvatskoga književnog jezika, a časopis ne bi mogao izlaziti bez širega kruga čitatelja, onda bi mnogi trebali biti pretplatnici samo da omoguće da časopis izlazi makar i malo razumljivo. Jer svijest o korisnosti kojega pothvata treba potaći čovjeka da podupire i ono što nije izravno, neposredno njemu korisno. To je malo vjerojatna pretpostavka, a naveli smo je samo da se vide sve mogućnosti.

Kao zaključak možemo reći:

Komu je zaista stalo do jezične kulture, taj će u Jeziku naći dobro pomoćno sredstvo da u tome napreduje. Samo treba imati na umu da se jezična kultura stječe marljivim i strpljivim nastojanjem. Kultura nije samo lagodno pasivno primanje.

Stjepan Babić

LJUDI MOJI, POSTAO SAM NEPISMEN: NE RAZUMIJEM VIŠE HRVATSKI

Ljudi s godinama napreduju u znanosti i mudrosti, a meni se čini da nazadujem. Bilo je trenutaka kad sam si umišljao da sam ušao u tajne hrvatskoga jezika, a sad vidim da sam postao nepismen. Ne razumijem više hrvatski. Nemojte se podsmjehivati misleći da se šalim, govorim ozbiljno.

Ima tekstova koje nitko živ ne razumije, piše se o tome po novinama, pogotovu u posljednje doba. Tako npr. novinar Željko Brihta, da navedem samo jedan od posljednjih primjera, savjetuje zabrinutomu zbog nerazumljiva jezika: „prvo, da se za svaki slučaj suprotstavi svemu što ne shvaća – makar to bile i samo riječi (...) drugo, da što prije pristupi društvu za povratak razumljivom materinjem jeziku –

čim se ono osnuje". (Vjesnik, 8. srpnja 1983., 3.)

Ne zabrinjava me kad nerazumljive tekstove pišu pojedinci, a ne razumiju ih stotine i kad se drugi bune protiv te nerazumljivosti, zabrinjava me kad četrdesetak ljudi stavi svoj potpis pod neki tekst, kad stotine to ljudi odobrava, a ja ne razumijem što su potpisali. Što mi drugo preostaje nego da zaključim kako nešto nije u redu sa mnom.

Da ne duljim, evo o čemu je riječ. Pročitam ja u Vjesniku od 2. srpnja 1983. godine velik naslov: OSNOVAN „ADRIATIK KLUB JUGOSLAVIJA" pa mislim: Što li to znači? Što je tu ime, a što prezime? Nisu valjda dva imena?! Ako je samo jedno, koje je njegova apozicija. Ne razumijem značenje, ne razumijem tu sintaksu, ne razumijem taj pravopis, a ja sam, ljudi moji, profesor toga jezika.

Preobrazim se opet u skromnoga čitatelja pa čitam dalje:

SPLIT (M. Mudronja) – Potpisivanjem samoupravnog sporazuma predstavnika 43 jadranske općine i organizacija udruženog rada s primorskog dijela SR Hrvatske, u petak je u Splitu i službeno osnovan „Adriatik klub Jugoslavija".

Najprije pomislim: M. Mudronja je tu nešto sašeptrljio jer je u Večernjem listu istoga dana naslov nešto normalniji: ADRIATIK – KLUB JUGOSLAVIJE. To je već nešto bolje, ali u tekstu opet nađoh „Adriatik klub Jugoslavija". Novinari dakle ovomu nisu ništa krivi, oni samo prenose što 43 ustanove potpisuju, oni dakle samo odslikavaju naša zbivanja. Neutralno, mirno. A kamo bi i došli kad bi se zbog svega uzbuđivali. I onako im je životni vijek kraći od prosječnoga.

Kad 43 općine i organizacije nešto potpišu, znači da je u tome sudjelovalo oko 400 do 500 ljudi jer takve dogovore u na-

šem društvu sigurno ne prave pojedinci, oni samo potpisuju što društveni organi dogovore. Kad se od 500 ljudi nitko ne buni, onda mora da kod mene nešto gaddno škripi.

Posebno me pogodilo kad sam u Vjesniku od 18. srpnja pročitao:

Nautički turizam

PODRŠKA IZ SLAVONIJE I BARANJE

OSIJEK (R. E.) – Program razvitka nautičkog turizma na Jadranu do 1990. čiji je nosilac novoosnovani „Adriatik klub Jugoslavija", podržali su na sastanku u Osijeku predstavnici agroindustrijskog kompleksa Slavonije i Baranje.

I moji Slavonci šutke podupriješe taj novi jezik.

Zabrinuo sam se. S pravom. Manjina se uvijek mora prilagoditi većini i na meni je da naučim taj novi jezik.

Počinjem ja gruntati od prve riječi. *Adriatik?* Znam ja za *Adriatskoga mora Sirenu* Nikole Zrinskoga, znam ja za *Mare Adriaticum*, znam ja da je *Adriatik* riječ, može se reći arhaičan naziv za naš Jadran, znam da u Opatiji ima jedan hotel koji se tako zove (ne znam kako se piše), ali što znači ta imenica u društvu još dviju, to ne znam. Kad bi se to malo pohrvatilo, to bi se reklo *Jadran društvo Jugoslavija*, ali ni to mi ne pomaže da saznam kako se taj klub zapravo zove: *Adriatik* ili *Jugoslavija*?

Gruntam ja dalje pa se sjetim: *Adriatic* je engleski naziv za Jadransko more, *Adriatic Sea* ili običnije *Adriatic*, taj je klub osnovan radi jahtaških Anglo–Amerikanaca pa njima *Adriatik*, a nama *Jugoslavija* pa vuk sit i koza cijela. Glavno je da mi privučemo bogate jahtaše, da devize cure, a za jezične je sitnice lako.

A ja sam vam takav: meni su važne i sitnice jer znam da sitnice jezik čine. A

opet sam pohlepan za znanjem. Što ne znam, to pitam onoga tko zna. Znam da *Adriatic klub Jugoslavija* nije hrvatski, da tu engleski ima svoje prste, ali da budem potpuno siguran, odem do prijatelja Amerikanca, zove se Džo, intelektualac je. moćan, utjecajan, zna dobro hrvatski pa ja k njemu na nauk.

– Prijatelju, imaš ti pravo, to ti je engleski *Adriatic club Jugoslavia* samo rečeno hrvatski jer vaši poslovnjaci ne žele otići predaleko, žele još zadržati vezu s hrvatskim, zapravo žele razviti novi hrvatski, u novom duhu i ruhu, suvremenom, modernom.

I stade mi tumačiti stručno.

– Kad se u engleskom imenica stavi ispred imenice, tada prva imenica postaje pridjev. Tako u engleskom *street* znači ulica, a *light svjetiljka*, ali kad se kaže *street light*, tada to nije *ulica svjetiljka*, nego *ulična svjetiljka*.

To se zove konverzacija, mutacija, preobrazba. Kad to uđe u hrvatski, to je onda jezična inovacija. Ali to u hrvatskom nije jezična inovacija, jer već postoje takve veze: *bruto-težina, kina-srebro, krumpir-salata* . . . Matthias Rammelmeyer je to nazvao njemačko-turski tip. A ti si, vidim protiv inovacija i tu je problem. Ti bi htio da sve ostane kako je bilo i još bi da se tursko-njemačko-engleski tipovi potiskuju. A ne može tako, bar ne u ovo današnje moderno doba kad je engleski prestižan jezik, međunarodni promet jača, a vi želite razviti turizam, posebno nautički.

Zbog toga i Dubrovčani napuštaju tradiciju. I oni zbog turizma zaodijevaju hrvatski novim ruhom. Osnovali luku za čamce, glisere i jahte pa je nazvali DUBROVNIK MARINA! To ti je po engleskom kalupu da svijet bolje razumije. Tu ti Dubrovnik ima ulogu pridjeva. Hrvatski

bi se to reklo *Dubrovačka marina*, ali Dubrovčani neće tako, hoće po novom.

U srcu me nešto štregnu, ali pravim vedro lice, od ponosa neću da Džo vidi kako mi je. A on i ne gleda u mene, nego u svoju svijetlu budućnost i mirno nastavlja:

– Kad su vaši preci došli na Jadran, zašli su tu stare Romane pa im nametnuli svoj jezik, a njihov došao kao supstrat, a vaš je adstrat, sad na Jadran dolaze Englezi i Amerikanci pa je vaš jezik postao supstrat, a engleski adstrat, pa i superstrat, pa se vaš jezik prilagođuje engleskom. Opće je poznato da jezik prestižnoga naroda utječe na jezik podčinjenoga i pod tim se utjecajem taj jezik mijenja i razvija, a ti bi, profesore moj staromodni, htio da hrvatski jezik ostane uvijek isti, staromodan kao i ti, da možeš svojim znanjem mirno čekati mirovinu. Engleski je već toliko utjecao na hrvatski da se hrvatski ne može više razumjeti bez anglista. Zato si i došao k meni.

Da prekinem taj dugi monolog, kažem:

– Hrvatski ima više mogućnosti i tu može bez engleskoga, npr.:

*Jugoslavenska jadranska udruga
Jugoslavensko jadransko društvo
Jadransko društvo „Jugoslavija”*

Ili kad već mora biti nešto i engleskoga, neka je bar u hrvatskom duhu:

Jadranski klub „Jugoslavija”

Znam, naivni su to prijedlozi, ali moram i ja nešto reći.

– Ne mislim ni ja da je hrvatski siromašan. Znam da se sve može reći i hrvatski, ali u turizmu je hrvatski za domaći svijet, a strancin triba po njiovu, triba in ugodit, a kud ćeš lipše nego kad na našen plavon Jadranu nađu nešto svoga. Uslužni morate bit ako očete nešto zaslužiti.

– Kad je tako, zašto onda nije *Adriatic Club Jugoslavia*, a ne nekakav dvospolac, polutan, ni hrvatski ni engleski.

– Kompromis, compromise, kompromajz, to ti je danas prava riječ. Zalagati se danas za čisti hrvatski, to ti je nazadna rabota. Mnogima je to jasno, a tebi nije. Uzmimo na primjer članove jahtaskoga kluba „Zagreb”. Rodoljubi su oni, svoje su rodoljublje dokazali time što su svom klubu dali ime hrvatskoga glavnoga grada, ali ipak za to ne mogu biti nazadnjaci. razumljivo je što taj „Zagreb” okitiše modernim Yacht-club „Zagreb”. I tako je opet vuk sit, a koza cijela, što je vaš izraz za najuspješniji kompromis.

Kompromis je inače i lingvistički naziv. Kad se jezici miješaju, dolazi do kompromisa. O tome piše prof. Rudolf Filipović u svojoj knjizi *Kontakti jezika u teoriji i praksi* gdje ima nazive *kompromisna replika, fonetski kompromis*. Kad bude dalje proučavao jezike u kontaktu, doći će i do kompromisne morfologije, kompromisne sintakse, kompromisnog značenja, kompromisnoga pravopisa. Kompromis je srednje stanje dok nešto ne prevlada. A što će u ovom miješanju jezika prevladati, zna se. Vrijeme će to brzo pokazati

I pokazalo se. Veoma brzo. Za mene i prebrzo. Već 20. srpnja novinari izadoše s kartama van. Svojima ili tuđima, ne znam. U Večernjem sam listu toga dana na str. 6. pročitao: *članovi „Adriatic kluba Jugoslavija”, na sjednici Savjeta „Adriatic kluba Jugoslavija”*. A Vjesnik sutradan na 5. strani ovako:

Skupština općine Šibenik

U planu četiri marine

Šibenik (D. B.) Delegati Skupštine općine Šibenik u srijedu su se složili da se, u sklopu „Adriatic Club Jugoslavia”, na šibenskom području počne s pripremnim radovima na uređenju četiri nautička središta (. . .) i primoštenski „Adriatic” s ulogom od 10 milijuna dinara . . .

Rijetko slušam radio i malo gledam televiziju pa nisam ima prilike čuti kako to oni izgovaraju klüb ili kläb, vjerojatno kläb, jer sam siguran da na radiju i televiziji bar netko zna engleski. Ako ne znaju, mogu pogledati u Filipovićev Englesko-hrvatski rječnik iz 1955. gdje piše da se izgovara 'eidri' + tik kl'ab ' ju: gou'slaviä, a može se i po spomenutom fonetskom kompromisu: ejdrijëtik (ë = otvoreno e) kläb Jugouslävi.

Danas je razvoj jezika zaista brz. Kažu da su u 16. stoljeću u Primošten došle izbjeglice pred Turcima, očito Hrvati ikavci kad Primošten nazvaše primoštenim mjestom, i četiri je stoljeća razvoj išao polako, a sada je krenuto burno kad je i mali Primošten dobio svoj „Adriatic”. I da već ne postoji Primošten Burnji, mogao bi se ovaj tako zvati.

Možda su u Vjesniku uvidjeli da malo pretjeraše, pa su 29. srpnja malo retardirali (molim čitatelje da mi oprostite zbog ove riječi, ali i ja pokušavam biti bar malo napredan!) jer napisашe: „Adriatic-klub Jugoslavija”, malo zatim *AC Jugoslavija*, sad i bez navodnika.

Kako ne bih bio zbunjen. A kad se sjetim Dubrovnika marine iliti Dubrovnik marine, iliti po našem pravopisu najbolje Dubrovnik – marine, srce mi propjeva: „O jeziče Marina Držića, Ivana Gundulića, Junija Palmotića i drugih vrlih pjesnika bio si nam uzorom svojim slavenstvom, a sad vam potomci udariše amerikanštinom . . .”

U svojoj tuzi sjetih se Pavla Štoosa i zabugarih zajedno s njim:

*Narode druge svetlost obsträ,
a mene črna senca podpira;
drugem vre sunce sveti po noći,
mu tmicu v danu tipat je moći;
narod se drugi sebi raduje,
a z menum sinko moj se sramuje;*

*vre i svoj jezik zabit Horvati
hote ter drugi narod postati . . .*

Ima u toj tami i svijetlih zraka. Čitam u Vjesniku od 19. srpnja na 5. strani:

U splitskim lučicama 350 stranih jahti

Split – Od 1. lipnja do sada u pet splitskih lučica koje izdaju komercijalne vezove uplovilo je 350 stranih jahti.

Najbolji posjet ima lučica „Mornar” sa 175 plovila, zatim „Split” sa 120, dok ostale tri lučice „Labud”, „Jadran” i „Zenta” zaostaju, imaju svega dvadesetak brodova. Inače, najvažniji je početak kolovoza, kada se očekuje velik posjet talijanskih turista–nautičara.

Na slici: „Labudova” lučica

B. Mateljan

A u Večernjem listu 16. rujna na 13. strani:

Stranci otkrivaju Jadran

Stranci–nautičari su, sudeći prema broju plovila sa stranom zastavom u našim vodama, počeli otkrivati jugoslavensku obalu Jadrana. O tome svjedoče i pune marine u kojima je teško bilo doći do slobodnog veza. Mnogi su nautičari potražili mjesta u lukama i lučicama, te u uvalama zaštićenim od vjetra.

Na slici: dubrovačka marina ovog ljeta imala mnogo posjetilaca.

Snimio: D. Maul

Ali to su zraci sunca koje nestaje iza tamnog obzora. Sutra će nam sinuti novo sunce, anglo–američko sunce, jer engleski jezik postaje naš adstrat, naš superstrat, naš superstar.

Vidim i priznajem da zaostajem za novim doba, postajem glas prošloga koje polako tone u mrak zaborava.

I ne preostaje mi drugo nego da zamolim moćnike koji brzo razvijaju hrvatski jezik: Molim vas strpite se bar malo, bar malo usporite razvoj hrvatskoga jezika ka-

ka bih se dokopao mirovine s jezikom koji sam naučio od majke, kojemu su me učili u školama, koji sam proučavao i u kojem poučavam druge. Za uzvrat vam obećajem: u mirovini neću ometati vaš brzi jezični razvoj. Znam, neki u brizi za dolare zaboravljaju vlastiti jezik. Razumijem to. Poslovnjački su zakoni kruti, a naš je jezik osjetljiv. On tek u nježnim pjesničkim rukama dolazi do punine svoga izraza. Šteta je samo što pjesnici ne znaju uspješno poslovati.⁺

Stjepan Babić

⁺ Ozbiljna napomena. Da ne bi tko ovo ozbiljno shvatio, napominjem da i turistički Talijani imaju sličnih problema, da se u Francuskoj pojavio franglais, a poznati su i drugi hibridni jezici, Pidgin–English na primjer.

ŠTO JE TO RIŽINA ARPA

Kako naše cijene neprestano rastu, to je i rižina arpa sve skuplja. Čitam ja o tome u glavnim našim novinama pa mislim: što li je to rižina arpa? Da to nije novi naziv za rižine pahuljice? Ali kako rižine pahuljice ne kupujem, to kao potrošač ostadoh miran, kao lingvist radoznao, ali lijenost je bila jača, kao sociolingvist pomislio sam: novinari možda znaju što je to, ali narodu neće jasno da kažu da mu ne podignu tlak. Radoznao narod navalit će na rječnike i jezične priručnike da sazna što je to poskupjelo, zabavit će se jezičnom stranom toga posla, kad sazna što to znači, obradovat će se novom znanju i zaboravit će cijenu.

Ima dakle novinarska nerazumljivost svoju svrhu. Kad idući put arpa poskupije, sigurno će napisati razumljivije.

I rižina arpa opet poskupjela, ali 25,9 posto (sada stoji 39,95 dinara po kilogra-